

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2017- 2018

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ (8^η) ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ (5^η)

Πέμπτη, 25 και Παρασκευή, 26 Ιανουαρίου 2018

I

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

Κύκλος ΛΑ΄

Κοσμοϊστορικές Έρευνες στον Ομφαλό της Γης.**Ελληνισμός, Ευρώπη και η «καθ' ημάς» Ανατολή:****Συγκριτικές Μελέτες Τριών Πολιτισμών**

Αυτήν την φορά θα κινηθούμε διαφορετικά και ανορθόδοξα μεθοδολογικά. Αντί να μελετήσουμε αντίστοιχες παραμέτρους στους τρεις υπό εξέταση πολιτισμούς (π.χ. την αντίληψη του χώρου ή την πρόσληψη του θανάτου), θα συγκρίνουμε και διακρίνουμε τελείως διαφορετικά πράγματα, τέτοια που το ερευνητικά ενδιαφέρον χαρακτηριστικό τους να είναι η καίρια σημασία και εστιακή θέση τους στο πολιτισμικό σύστημα του οποίου την φυσιογνωμία καθοριστικά σημαδεύουν. Θα αναζητήσουμε γιατί αυτά τα φαινόμενα είναι τα εμβληματικά των αντίστοιχων πολιτισμικών ενοτήτων, και τι το γεγονός αυτό μας αποκαλύπτει για την φύση των πολιτισμών.

Η επιλογή με την οποία θα ασχοληθούμε φαίνεται στον θεματικό τίτλο της ομιλίας:

Εμβληματικά Φαινόμενα των Τριών Πολιτισμών:***Κούρος και Δωρικός Κίων, Γοτθικός Ναός και Ιπποσύνη,******Αγιογραφία και Λογιότητα.***

Η ομιλία θα γίνει την Πέμπτη 11 Ιανουαρίου 8.30 το βράδυ στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης (2^{ος} όροφος, Πλατεία Γεωργίου Α').

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

II

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Κύκλος Β΄

Η Σπάρτη

από την Δημιουργία του Ελληνισμού

στην Ελληνική Ηγεμονία.

Το Λακεδαιμόνιο Θέρος

(556-371 π.Χ.)

«Η Σπάρτη τον 7^ο π.Χ. αιώνα αντιπροσωπεύει την μοναδική περίπτωση στην ιστορία του ανθρώπου όπου ιδέα και πραγματικότητα συμπίπτουν απολύτως. Γι αυτό αποτελεί τον Άξονα της Ιστορίας (με την έννοια που έχω εξηγήσει πολλές φορές και πολλαχώς).

Ο Σπαρτιάτης «Όμοιος» συνιστά άγαλμα του θεού (εφ' ω αγάλλεται ο Απόλλων) γιατί αποτελεί Μορφή ανθρώπινης τελειότητας σε κάλλος φύσης και πνεύμα αιωνιότητας.

Όλες οι κοινωνικές δομές έχουν αυτόν τον σκοπό: να τον κάνουν έργο τέχνης, άγαλμα θεών, τέλειο όσο παίζει η φύση και η μοίρα του»

Ξεκινώ επαναλαμβάνοντας τις εναρκτήριες φράσεις του προηγούμενου κειμένου μου για την κοσμοϊστορική σημασία της Σπάρτης, και στο ίδιο θα καταλήξω τώρα και πάντα.

Ο άνθρωπος είναι **κατ' αρχάς** συλλέκτης και κυνηγός, ζωντανό μέρος της ζωντανής φύσης, σώμα και πνεύμα σε ένα σύμπαν σωμάτων και πνευμάτων με ποικίλες συγγένειες (ανιμισμός, τοτεμισμός – παλαιολιθική εποχή).

Δεύτερον ο άνθρωπος είναι γεωργός και κτηνοτρόφος, εξημερωτής του άγριου και συνεργός της φύσης, γιος της γης και λατρευτής της Μεγάλης Μητρός, μύστης των μυστηρίων της χθονιότητας (Νεολιθική Επανάσταση, χωριά, νόμος της περιοδικότητας, **Αίμα και Δίκη**, γέννηση και θάνατος στους κόλπους της Μητέρας).

Τρίτον είναι κατακτητής και βιαστής, οργανωτής και θεσμοθέτης, πολεμιστής και ειρηνοποιός, αναμοχλευτής και σταθεροποιητής, ενοποιός και νομοθέτης, εγγυητής και τιμωρός, εξολοθρευτής και πολλαπλασιαστής δύναμης (Εποχή των Μετάλλων, Φάση Πολέμων και συγκέντρωσης ισχύος, πόλεις και αυτοκρατορίες, **Νόμος και Τάξη**, υψηλοί τόποι και ουράνιος λατρεία του Κυρίου των Δυνάμεων).

Και κορυφή της τετρακτύος, **τέταρτον**, ο άνθρωπος είναι **ποθητής της αιωνιότητας και εραστής του κάλλους**, ιερουργός της τελειότητας και **αφ-οσιωτής του χρόνου**, λατρευτής της **Μορφής και Ιδέας**, αμελητής δε και περιφρονητής του Γίγνεσθαι και της μέριμνας για την διάρκεια (Ελληνισμός, **Απόλλων** και **Ολύμπια** θρησκευτικότητα, Δωρικός «Κόσμος» φύσης, κοινωνίας, τέχνης, - Ελληνική πόλη: ναός, γυμνάσιο και «θέατρο» (τόπος θεάματος), - **υπέρτατος «κόσμος» του κάλλους**).

Πέμπτον δεν υπάρχει.

Ο άνθρωπος ήταν, είναι και θα είναι και τα τέσσερα όλοι και ο καθένας. Διαφέρει (για πολιτισμικές φάσεις, λαούς και άτομα) η επικράτεια του ενός ή του άλλου παράγοντα ή οι αναλογίες του μείγματος.

Τον **Ευρωπαϊσμό** χαρακτηρίζει το τρίτο με ισχυρή δόση του τέταρτου. Η σύγκραση αυτή προξενεί σχάση στην ψυχή και ένα υπαρξιακό βίωμα

ανικανοποίητου, προβαλλόμενα διττά αφ' ενός μεν στην διάσταση ανθρώπινου υποκειμένου και οντολογικού αντικειμένου, αφ' ετέρου δε στην οδυνηρή δομική διάζευξη ιδέας και πραγματικότητας, μόνον εσχατολογικά (δηλαδή αόριστα) θεραπευόμενη σε θρησκευτικές, επιστημονικές και πολιτικές ουτοπίες.

Αλλά περί αυτών συζητούμε αναλυτικά στα φετινά Πατρικά σεμινάρια.

Η αποσταθεροποίηση του Μυκηναϊκού Συστήματος μετά τον Τρωικό Πόλεμο οδήγησε σε κενό ισχύος που κατελήφθη από την είσοδο στους κύριους χώρους του Μυκηναϊκού πεδίου (Πελοπόννησο και Βοιωτία) νέων φύλων: **των Βοιωτών στη Βοιωτία, από τη δυτική Θεσσαλία κατά την Πίνδο και των Δωριέων από τη Δωρίδα στην Πελοπόννησο.**

Οι πιέσεις που ασκήθηκαν από την ταραγμένη κατάσταση των τόπων του παλαιού καθεστώτος και από τις καινούργιες παρουσίες εκτονώθηκαν με τους δυο πρώτους αποικισμούς, τον Αιολικό και τον Ιωνικό. ΑχαιοΑιολείς άρχοντες κυρίως από Πελοπόννησο και πληθυσμοί εκείθεν του Ισθμού έκαναν την Αιολική αποίκηση στο βόρειο τμήμα των παραλίων της Δυτικής Μ. Ασίας και της Λέσβου. Ενώ παρόμοιοι άνακτες και ο Ιωνικός πληθυσμός (εκτοπισμένος εν μέρει από την βόρεια Πελοπόννησο) αποτέλεσαν την Ιωνική αποίκηση στο κεντρικό κομμάτι της Δυτικής Μ. Ασίας.

Η Κάθοδος των Βοιωτών στην Βοιωτία συνέβη 60 έτη μετά την Ιλίου Άλωση (Θουκυδίδης I, 12, 1-3). Η Αιολική αποίκηση έγινε και αυτή κατά την κύρια χρονογραφική παράδοση 60 έτη μετά την πτώση της Τροίας, η κάθοδος των Δωριέων 80 έτη και ο Ιωνικός αποικισμός 140 έτη.

Σε απόλυτη χρονολόγηση, η σειρά των σημαντικών σταθμών της Ελληνικής Ιστορίας μέχρι την έναρξη επίσημης καταγραφής των Ολυμπιακών αγώνων, κατά τους υπολογισμούς του Ερατοσθένη, έχει ως εξής:

Τέλος Τρωικού Πολέμου	1184/3 π.Χ.
Κάθοδος των Βοιωτών και Αιολικός	
Αποικισμός στη Μ. Ασία	1124/3 π.Χ.
Κάθοδος των Δωριέων	1104/3 π.Χ.
Ιωνικός Αποικισμός	1044/3 π.Χ.
Επιτροπία Λυκούργου	885/4 π.Χ.
Έναρξη Ολυμπιακών Αγώνων	776/5 π.Χ.

Υπολογίζουμε ότι ο πραγματικός και σημαντικός Δωρικός αποικισμός της Κρήτης, των Δωδεκανήσων και του νοτίου μέρους της Μικρασιατικής παραλίας, θα άρχισε λίγο μετά την Κάθοδό τους στην Πελοπόννησο.

[Για τα σχετικά χρονογραφικά του Ερατοσθένη v. Κλήμης Αλεξανδρεύς, *Στρωματείς*, I, 145 S = 402 P – 138.1 = Fr.Gr.Hist. 241 F1 Jacoby. Ο Απολλόδωρος συμφωνούσε: Διόδωρος I 5, 1; Fr.Gr.Hist. 244F61-62. Οι χρονολογικοί συγχρονισμοί που στήριζαν τις θεωρήσεις αυτές των σπουδαίων λογίων είχαν άξονα τις διαδοχές βασιλείων της Σπάρτης: ...συλλογίζόμενοι τούτους χρόνους από τῶν ἐν Λακεδαίμονι βασιλευσάντων, Διόδωρος *loc.cit.*; Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 1, 3: οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν χρόνον, ὥσπερ Ἐρατοσθένης καὶ Απολλόδωρος... (= 241F2 = 244F64)].

Ἀρχοντες και Λαϊκοί, Ἀχαιοαιολεῖς και Ἴωνες, που αποικίζουν την Αιγαϊκή παραλία της Μ. Ασίας και τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, **κουβαλούν τις μνήμες των προγενέστερων μεγεθών τους, του**

μεγαλείου της προηγούμενης ιστορίας τους. Κατέχουν επίσης **υπολείμματα της υμνολογικής τέχνης των ανακτορικών βάρδων** της παρελθούσης εποχής ισχύος των.

Από τον επιβλητικό δακτυλικό ρυθμό, σε γλωσσικό ιδίωμα έντεχνο, έργο τέχνης και αυτό Ιωνικό με Αιολικές παραμέτρους, με ύλη τις ηρωικές πράξεις και πάθη του ένδοξου παρελθόντος τους, αλλά με πνεύμα που εκπέμπει το Δωρικό βίωμα του κάλλους, **δημιουργούν το Έπος** στη βόρεια Ιωνία, στα σύνορα προς την Αιολίδα, **στη γραμμή Χίου – Σμύρνης** (Όμηρος). Η ουσιώδης διαφορά του Ελληνικού έπους από τις ηρωικές μπαλάντες και τα εγερτήρια τραγούδια κάθε πολιτισμικού λαού συνίσταται ακριβώς στην ιδιαίτερη και μοναδική μορφή του Κάλλους, στο Δωρικό βίωμα και πνεύμα του «καλού».

Η ερωτική πνοή του Δωρικού κάλλους ενέπνευσε τους πιο ανεπτυγμένους πληθυσμούς του Ελλαδικού χώρου, Ίωνες και Αιολοαχαιούς – ο «ἄϊτης» τον «εἰσπνήλα» – που έγιναν Έλληνες, και έτσι γεννήθηκε ο πολιτισμικός Ελληνισμός.

Κορυφαίοι Αιολείς και Ίωνες προσέρχονται στην πρωτεύουσα πόλη του νέου πνεύματος, στη Σπάρτη, και δημιουργούν την Ελληνική Μορφή σε Εικαστικές Τέχνες, Ποιητικότητα, Μουσική και Χορό. Ο Αλκμάν είναι Λυδός, πρώτιστος θεμελιωτής και κωμαστής της Λυρικής, Μελικής Ποίησης.

*οὐκ ἦς ἀνὴρ ἀγρεῖος οὐδέ
σκαῖος οὐδὲ παρ' ἀσόφοισιν
οὐδὲ Σεσσαλὸς γένος
Ἑρυσιχαῖος οὐδὲ ποιμήν,
ἀλλὰ Σαρδίων ἀπ' ἀκρᾶν.*

Αλκμάν Fr. 8 Calame

Ο Τέρπανδρος Λέσβιος που συνέστησε την πρώτη κατάσταση της μουσικής στην Σπάρτη, ο Θάλητας Κρητικός που με μια πλειάδα

πρωτεργατών της τέχνης ποικίλης καταγωγής προσδιόρισαν τη δεύτερη κατάσταση σε σχέση με **τις καθοριστικής σημασίας για τον Ελληνισμό Σπαρτιατικές Γυμνοπαιδιές**, προς τις οποίες αντιστοιχούσαν οι Αρκαδικές «**Αποδείξεις**» (αγωνιστικές και χορευτικές γυμνικές επι-δείξεις παίδων) και τα Αργεία «**Ενδυμάτια**» (ορχηστικές αποδύσεις αγοριών). Το Άργος ήταν Δωρικό, στην Αρκαδία δε επιχωρίαζαν κατά τόπους Δωρικά, Σπαρτιατικά, έθιμα και τρόπος βίου (περίφημο παράδειγμα η Φιγάλεια μετά την Σπαρτιατική κατάκτησή της και την επίσημη και προβεβλημένη υιοθέτηση της λατρείας του Απόλλωνα (659 π.Χ.)).

Ἡ μὲν οὖν πρώτη κατάστασις τῶν περὶ τὴν μουσικὴν ἐν τῇ Σπάρτῃ Τερπάνδρου καταστήσαντος γεγένηται. Τῆς δὲ δευτέρας Θαλήτας τε ὁ Γορτύνιος καὶ Ξενόδαμος ὁ Κυθήριος καὶ Ξενόκριτος ὁ Λοκρὸς καὶ Πολύμνηστος ὁ Κολοφώνιος καὶ Σακάδας ὁ Ἀργεῖος μάλιστα αἰτίαν ἔχουσιν ἡγεμόνες γενέσθαι· τούτων γὰρ εἰσηγησαμένων τὰ περὶ τὰς Γυμνοπαιδίας τὰς ἐν Λακεδαίμονι λέγεται κατασταθῆναι, τὰ περὶ τὰς Ἀποδείξεις τὰς ἐν Ἀρκαδίᾳ, τῶν τε ἐν Ἀργεὶ τὰ Ἐνδυμάτια καλούμενα.

Πλούταρχος, *Περὶ Μουσικῆς*, 9

[Cf. Σωσίβιος FrGrH 595F5 με τις δικές μου διορθώσεις και ερμηνεία στην μελέτη μου: *ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΟΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΒΙΟΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ - ΛΑΚΕΔΑΙΜΩΝ ΕΟΡΤΑΖΟΥΣΑ II*, *Γυμνοπαιδιαί*, σελ. 13-14, στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία «Δωρικές Μελέτες»].

Ταυτόχρονα με την διαδικασία Δωρικής οικοδόμησης του Ελληνισμού, τον 7ο αιώνα η Ιωνική ιδιοταυτότητα εμφανίζεται, υπό τη Δωρική πάντοτε μορφή του Κάλλους τροποποιημένη κατάλληλα, σε δυο μείζονες εξελίξεις.

Στην ποιητικότητα ο Κυκλαδίτης **Αρχίλοχος** από την Πάρο εκφράζει υπό μορφή Κάλλους την πικρότητα και το σκωμματικόν και

φιλόγελον του Ιωνικού χαρακτήρα στους έντεχνους Ιάμβους, θεμελιώνοντας την **Ιαμβική ποίηση**.

Αφ' ετέρου, δυο παράλληλες κατευθύνσεις σε αρχιτεκτονική και γλυπτική **τονίζουν περισσότερο τον χώρο από ό,τι αρέσει στη Δωρική ουσία της μορφής ως προβολής και επι-φάνειας του Είναι στο Φαίνεσθαι**. Το όριο που διαχωρίζει το πράγμα στον τόπο του από τον έξω χώρο αποκτά την κυρίαρχη σημασία αντί των σχέσεων των μερών του πράγματος μεταξύ τους και προς το όλον. **Μια δυνατή, όμορφη, ενιαία περιγραμματική καμπύλη συνέχει το σώμα στη γλυπτική τώρα δένοντάς το μέσα στο πέρας του, όχι πια καθοριστικά η Δωρική αρμονία των συσχετισμών μερών και όλου, οι συμμετρίες των πλήρως ανεπτυγμένων μελών στην δομική συγκρότηση του ενιαίου όντος**. Η σφύζουσα ανάπτυξη των μερών υποχωρεί, οι μεταβάσεις μεταξύ τους ομαλοποιούνται, η ισχυρή δομική διάρθρωση βυθίζεται σε μια συνέχεια διαφοροποιούσης κυμάτωσης. Κυλινδρική στη συνολική παρουσία αντικαθιστά τη δοκοειδή επιπεδότητα μιας αυστηρής μετωπικότητας.

[Αντιπαραβάλετε χαρακτηριστικά τον Κούρο της Φιγαλείας προς τον Κολοσσό των Ναξίων στη Δήλο και την Κόρη της Νικάνδρης στην Δήλο προς την Κόρη του Χηράμνη από την Σάμο. – Σχετικά επίσης αντιπαρατίθενται ο Κλέοβις και Βίτων (Αργεία «σχολή») προς τον Κούρο από την Μήλο στην Αθήνα. Δείτε πολλές μελέτες μου για μια νέα ταξινόμηση υπό ένα αυθεντικά Ελληνοπαγές ταξινομικό σύστημα της αρχαϊκής πλαστικής, στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορίες «Δωρικές Μελέτες» και «Ολυμπιακές Μελέτες»].

Αντίστοιχα στην αρχιτεκτονική μια επιλεγμένη διακοσμητικότητα αμβλύνει τα αρθρωτικά σημεία, προκαλώντας την προσοχή στην περιγραφή του ορίου, του συνολικού πέρατος.

Στο καθαρό Δωρικό ύφος το μάτι καλείται να δει τη δομή του πράγματος, την εναρμόνια διάρθρωση ισχυρά ανεπτυγμένων μερών.

Το Ιωνικό επενδύει στη συνολική εντύπωση. Το πρώτο μένει απαρασάλευτα προσηλωμένο στην Ιδέα, τη *Μορφή* του Κάλλους. Το δεύτερο ρέπει προς της πραγματικότητα της παρουσίας, και θα οδηγήσει στις ρεαλιστικές εικαστικές τάσεις εντός του Ελληνικού πεδίου εξηγώντας και τη μεταγενέστερη γένεση της τέχνης του συγκεκριμένου (εικονογραφία) στο πλαίσιο μιας θεμελιωδώς «ιδεαλιστικής» μορφολογίας.

Η Δωρική ποίηση και μουσική τηρεί την επιβλητική μορφή του κάλλους ως οργανωτική αρχή της, το δε «μειδίαμα του Κούρου» οργανικά συνδέεται προς τη χαρά της ερατής τελειότητας, αποτελώντας το χαμόγελο της ικανοποίησης στην ύπαρξη από την ύπαρξη (Στησιχόρος, Ίβυκος). Όπως στο Δωρικό «άγαλμα» της τελειότητας δεν μειδιά μόνο το στόμα ή το πρόσωπο, αλλά χαμογελά λάμποντας όλο το σώμα και κάθε μέλος του, έτσι «παίζει» χαμογελαστά ο Αλκμάν όχι μόνο όταν περιγράφει τον ερχομό του Έρωτα αντιπαραθέτοντάς τον προς την έλευση της Αφροδίτης, αλλά και στα βαρύτερα και δραματικότερα – ως εάν βεβαίως υπήρχε και τίποτε σπουδαιότερο από τον έρωτα του καλού.

[Η παιδιά:

*Αφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' Ἔρως οἷα παῖς παῖσδει
ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαίνων, ἃ μὴ μοι σίγηις, τῷ κυπαιρίσκῳ*

Αλκμάν Fr. 147 Calame = Fr. 58 Page, Davies, Campbell

Λέγει το φοβερό άμεσα και οιονεί εκμυστηρευτικά, υπομειδιών:

ἔχει μ' ἄχος ὧ ὅλῃ δαῖμον

Αλκμάν Fr. 128 Calame = Fr. 116 Page, Davies, Campbell

(με υπονοούμενη παρετυμολογία Απ-ολλύντα Απόλλωνα).

Απόχρωση χαμογελαστί μορφολογούντος στην αναφορά των Ιπποκοοντιδών και του θανάτου των στην μάχη με τον Ηρακλή και τους

Διοσκούρους κατά την σωζόμενη αρχή του Παρθενίου Fr. 3 Calame = Fr. 1 Page, Davies, Campbell].

Στο τέλος του 7ου αιώνα η Αιολική λυρική τέχνη δείχνει την προσωπικότερη χροιά της σε μορφή κάλλους ζωτικώτερη παρά μεγαλοπρεπέστερη, αμεσώτερη παρά αρχετυπικώτερη (Αλκαίος, Σαπφώ).

Στον 6ο αιών π.Χ. μια σειρά από αλληλοσυνδεόμενα μεγαφαινόμενα διαταράσσουν τον Δωρικό «Κόσμο». Όλα συναρτώνται σε μια Ιωνική προβολή πρωταξίας, υπό την πνοή πάντα του Δωρικού Κάλλους αλλά με emphaticό τον τονισμό της κοινής ρίζας τους.

Και πρώτα,

1) Ο πλαστικός και αρχιτεκτονικός Ιωνισμός αναπτύσσεται και προβάλλει έναν άλλο πόλο Ελληνισμού στην γραμμή που προδιεγράφη κατά τον 7ο αιώνα. [Στην Αττική και στις Κυκλάδες η διαπάλη των δυο αρχών παρέχει σημαντικό πεδίο συγκριτικής μελέτης τους. Τελικά, στο τέλος του 6ου αρχές του 5ου, κυριαρχεί νικώντας ο Δωρικός πόλος. Η αισθητικά αυθυπόστατη (αν και ετεροπροσδιορισμένη κατά το βασικό βίωμα και πνεύμα) Ιωνική τέχνη εξαφανίζεται τον Χρυσούν Αιώνα και απομένει μόνον ως αναγνωρίσιμη παραλλαγή της Δωρικής].

[Δείτε τις μελέτες μου «Προλεγόμενα: η Μεγάλη Μεταμόρφωση της Μορφής και ο Αττικός Δωρισμός» και «Το Δυτικό Αέτωμα του Ναού του Διός στην Ολυμπία. Έρευνες στην Αισθητή Ιδέα του Κλασσικού, I: Η Αττική Προεργασία της Κλασσικής Μορφής» στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία «Ολυμπιακές Μελέτες»

Συνωδά:

2) Η Ιωνική έμφαση στο Πέρασ των Ορίων, μαζί με, και σε αντιπαράβολή προς, τη Δωρική αρχή της υπέρτατης τελειότητας ενός άκρως ανεπτυγμένου οργανώματος μερών εις ανυπέρβλητο όλο (Απόλλων Υπερτελέατας), άγει στη σύλληψη της Δραματικής Μοίρας της ανθρώπινης ύπαρξης να βαδίζει σε τεντωμένο σχοινί παλινδρομούσα μεταξύ υπέρβασης και έλλειψης, πλεονασμού και υστερήματος, ύβρεως και δειλίας, υπερβολής και καχεξίας. Αυτές οι Συμπληγάδες Πέτρες ορίζουν τη γέννηση του τραγικού (υπέρτασης διαρρηγνύουσας τα όρια) και του Κωμικού (γελοίας υπότασης απλησίαστων ορίων). Οίκτος και δέος, έλεος και φόβος μας κυριεύει στην πτώση του Μεγάλου Εσθλού, που περπάτησε πέρα από τα όρια στο μηδέν. Γέλως και ονειδισμός, σκώμμα και περιπαιγμός για την απόσταση από «αυτό που ήταν να είναι», για την απόπτωση από το «Τέλος», για την α-τέλεια και το ελάττωμα.

3) Το συζυγές της γέννησης του Δραματικού από το «Πνεύμα των Ορίων» αποτελεί η γέννηση της Σοφίας του «Μέτριου» και της Φρονιμάδας. Η υπαρξιακή εμπειρία καθίσταται επιφυλακτική και προφυλακτική και φοβητική, η γνώση των ορίων γίνεται προεξάρχουσα προτεραιότητα, συνειδητή και πεδητική, το «μηδέν άγαν» ανάγεται εις περιωπή εμβρίθειας, η σοβαρότητα της καθημερινότητας στον χρόνο απειλεί την εορταστική παιδιά της αιωνιότητας. Ένα βήμα δε χρονολογικό και γνωσιολογικό μετά τη «φρόνηση» των Σοφών βρίσκεται η φιλοσοφία των Στοχαστών. Η αλήθεια αρχίζει να αποχωρίζεται από τον άξονα του Κάλλους. Ο Άγγλος Ρωμαντικός ποιητής κατάλαβε την ουσία του Ελληνισμού:

O Attic shape! Fair attitude with brede

Of marble men and maidens overwrought,

With forest branches and the trodden weed;

Thou, silent form, dost tease us out of thought

As doth eternity: Cold Pastoral!

When old age shall this generation waste,

Thou shalt remain, **in midst of other woe**

Than ours, a friend to man, to whom thou say'st,

'Beauty is truth, truth beauty,' – that is all

Ye know on earth, and all ye need to know.

John Keats, *Ode on a Grecian Urn*, V

[Ο Πίνδαρος, στον ιδιαίτερο, μη κανονικό, 11^ο Νεμεονίκη του, μεγαλόπνοα και ισορροπημένα εκφράζει τις ενάντιες αποπτώσεις του ορθού εις κενή αλαζονεία αφ' ενός, αλυσίδες ατολμίας αφ' ετέρου, καταδικάζοντας σε περίπτωση άμεσης εμπλοκής του την ανοικεία φρόνιμη δειλία εσθλών γονέων που εστέρησαν από το αγόρι τους δόξες βέβαιες για τον ποιητή Ολυμπιακού θριάμβου (νν. 22-32) . **Η φρονιμάδα του «μέτρου» και του «μηδέν άγαν» αρμόζουν στις κερδοφορίες των επιτυχιών στον χρόνο, όχι στην επιδίωξη της τελεσιουργίας εαυτού κατά το ύπατον «τέλος», την τελειότητα της ανθρώπινης φύσης κατά σώμα και νου (cf. νν. 42-48. Cf. Πίνδαρος, *Νεμεονίκαι*, VI 1-7. Ο θεομορφισμός του ανθρώπου και η θέωσή του συνίσταται στο σωματικό κάλλος και την μεγαλόνοια του).** –

Ασφαλώς δεν χωρίζεται ενεργά κάλλος και αλήθεια με την Προσωκρατική φιλοσοφία. Ο Ελληνισμός μένει εδραίος στο βάθος σύμπτωσης συμβόλου και έννοιας, μυθολογίας και «επιστήμης», θρησκευτικότητας, ποιητικότητας και νοητικότητας. Το έπος χρησιμοποιείται για την διατύπωση φιλοσοφικών θεωρημάτων – όχι ως διακοσμητικό στοιχείο ή για να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες της μεταφοράς και της υποβολής, αλλά κατά το θεμελιώδες αξίωμα του Ελληνισμού για την ουσιώδη μορφή. – Η Ρητορική επίσης συνάγει πειθώ και αλήθεια του λόγου επί βάσεως κάλλους. – Η Πλατωνική διαλεκτική ανάγει την αναζήτηση της αλήθειας στο εγχείρημα συγκρότησης

συνεκτικού συνολικού συστήματος εναρμονισμένων επί μέρους αληθειών – η αλήθεια ως άγαλμα. –

Από το άλλο μέρος η αυτονόμηση της διανοητικής σκέψης έχει δυνητικά δρομολογηθεί με την γέννηση της φιλοσοφίας και ήδη με την σύλληψη της σοφίας των λεγομένων 7 Σοφών.-

Στην Ιωνική Φιλοσοφία της Μιλήτου απάντησε η Δωρική (ασχέτως καταγωγής) Δύση με τον Πυθαγορισμό, όπως αργότερα στον Εφέσιο Ηράκλειτο αντιπαραβλήθηκε ο Ελεάτης Παρμενίδης].

4) Το Χρήμα, υπό την πλήρη του έννοια, γεννιέται στην Ιωνία (Έφεσο), στην οριακή ζώνη μεταξύ του συστήματος των Ελληνικών πόλεων και της ευρείας προσεχούς Λυδικής Αυτοκρατορίας, από την αλληλεπίδραση και ανάδραση της Ελληνικής επινοητικότητας με τις πρώτες ύλες και τις ανάγκες μεγάλων οργανωμένων γεωπολιτικών χώρων. Και εδώ χρειάζεται η Δωρική Μορφή για την αντίληψη της Ιδέας της αφηρημένης χρησιμότητας, άμεσα ρευστοποιήσιμης σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη χρεια, σε οποιοδήποτε αγαθό (= ωφελιμότητα). Αλλά η τροπή του Δωρικού βιώματος ταυτότητας ιδέας και πραγματικότητας σε πρακτική κατεύθυνση και οικονομική εφαρμογή είναι Ιωνικής προέλευσης.

[Αναλυτικά για την κλασσική θεωρία του χρήματος και τις αρχές της αρχαίας ελληνικής οικονομίας δείτε το βιβλίο μου Apostolos L. Pierris, *Value and knowledge, The Philosophy of Economy in Classical Antiquity*. Επίσης στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, Τμήμα Research Projects, κατηγορία Value, Money and Credit in Ancient Greek Market Economy, ειδικά τη μελέτη μου: *The Origin of Coinage: Nature, Function and Value of Money in Archaic Greece* (και εκεί επίσης abstract της μελέτης)].

5) Οι οικονομικές εξελίξεις που η δημιουργία του χρήματος επεξέτεινε, ενέτεινε και επιτάχυνε, η νέα οικονομία της τεχνουργίας, βιοτεχνίας και εμπορίου που συγκρούεται με τις παραδοσιακές δομές

της μεγάλης, συσπειρωμένης γεωκτημοσύνης, η διευρυνόμενη απόκλιση μεταξύ Ελληνικής αριστείας και πατρογονικής ευγενείας, η υποκατάσταση της παλαιάς «αριστοκρατίας» από την πλουτοκρατική ολιγαρχία – οι συνηρημένες αυτές εξελίξεις κλονίζουν την πολιτεία των εσθλών όπου ηγεσίες και λαός συναποτελούν κοινωνία πολιτισμικής ταυτότητας με τον αριστεία να εκφράζει σε μορφή περιωπής (στην τέχνη και στην πολιτική ομοίως) αυτό που το ένστικτο του Λαού βιώνει και αναζητεί να βρει σε μεγάλο έργο ποιητικό και πρακτικό. (Η Μεγάλη Ρήτρα του Λυκούργου διακηρύσσει τις συστατικές αρχές της Ελληνικής Δωρικής Πολιτείας). Την **ταραχή, μέχρι αποσύνθεσης, που εισέρχεται στην πόλη θεραπεύει κατά περίπτωση το τυραννικό καθεστώς.** Η αρχαϊκή τυραννία ακμάζει σε προηγμένες μεγαλουπόλεις της Ιωνίας, στην Αθήνα και για λίγο σε Δωρικές πόλεις με οικονομική επιφάνεια, πολυμερή δράση και αποικιακό βάθος (Κόρινθος, Μέγαρα). Αλλά ο Δωρικός χαρακτήρας, η Σπάρτη και ο Απόλλων στο Μαντείο των Δελφών είναι εχθρός της τυραννικής λύσης στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα της πόλης.

[Τη φύση και την εξέλιξη του προβλήματος της πόλης και της δεδομένης λύσης του παρατηρούμε διαυγέστατα (α) στα Ελεγεία του Θέογνι, για τα Μέγαρα, (β) στην ποίηση του Αλκαίου, για τη Μυτιλήνη, (γ) στις Ελεγείες του Σόλωνα και στην ανάλυση του Αριστοτέλη στην «Αθηναίων Πολιτεία», για την Ιωνική Μητρόπολη. – Αποκαλυπτική είναι η ριζική αντιδωρική πολιτική του Τυράννου Κλεισθένη, από τους Ορθαγορίδες της Σικυώνας, κατά τη σύγκρουσή του με το Μαντείο των Δελφών, μετά και παρά την αποφασιστική συμβολή του υπέρ του ιερού στον Α' Ιερό Πόλεμο των αρχών του 6ου αιώνα ενάντια στην αρχική κυρία του ιερού Φωκική πόλη Κρίσσα/Κίρρα, παρά και υπέρ την Ιτέα. Πολύς ο Ηρόδοτος περί αυτού (Ηρόδοτος V 67-68)].

6) Ο Άξων του Δωρικού Ελληνισμού συνιστά την τρίτη και τελευταία μείζονα πολιτισμική επανάσταση στην ανθρώπινη ιστορία, μετά τη νεολιθική (θρησκευτικότητα της Χθόνιας Γονιμότητας, Γεωργία, χωριό) και τη Μεταλλική (θρησκευτικότητα της Απόλυτης Κυριότητας, εξουσιαστική συγκέντρωση ισχύος, Αυτοκρατορίες). Την αντίθεση του Απολλώνιου πνεύματος (και της Ολύμπιας θρησκευτικότητας ως λατρείας εξαπολλωνισμένης θεότητας) υποδηλώνει και το γεγονός ότι με την κάθοδο των Δωριέων η τελετή των Θεσμοφορίων, Μυστηρίων της Δήμητρας, εκλείπει από την Πελοπόννησο πλην της Πελασγικής Αρκαδίας (Ηρόδοτος II 171, 3).

Αλλά κατά το πρώτο ήμισυ του δού αιώνα π.Χ. το μυστηριακό αναβιώνει υπό Ορφική μορφή, όπου παρά τη θήλεια κυριαρχία του μυστικού βιώματος της χθόνιας κρυφιότητας προστίθεται και αναδεικνύεται, εν πολλοίς δε μοναρχεί, η Διονυσιακή διάσταση της οργιαστικής έκστασης. Σε αυτήν την Ορφική και Διονυσιακή αναβίωση της Μυστηριακής θρησκευτικότητας, το Ιωνικό στοιχείο, ως Πελασγικό κατά βάση και σύσταση, λειτουργεί ενεργά.

[Η βασική ιδέα του Ηρόδοτου είναι ότι σε μια μεγάλη συγγενική συμφυλία Πελασγική διεκρίθη αρχικά μια μικρή φυλή, οι Δωριείς, που αποτελούν τους θεμελιακούς Έλληνες. Κατά τη διάρκεια του χρόνου, πολλές Πελασγικές και άλλες συγγενείς βαρβαρικές ομάδες «προσεχώρησαν» στο Ελληνικό γένος και «έγιναν» Έλληνες, όπως και οι Αθηναίοι, αφού το Αττικόν είναι γένος Πελασγικό. Προφανώς πρόκειται για μια πολιτισμική ταυτότητα που το Δωρικό βίωμα ενέπνευσε στα διάφορα Πελασγικά και λοιπά εντόπια και παρατόπια φύλα.

...ιστορέων δὲ εὗρισκε [ο Κροίσος] Λακεδαιμονίους τε καὶ Ἀθηναίους προέχοντας, τοὺς μὲν τοῦ Δωρικοῦ γένεος, τοὺς δὲ τοῦ Ἰωνικοῦ. ταῦτα γὰρ ἦν τὰ προκεκριμένα, ἐόντα τὸ ἀρχαῖον τὸ μὲν Πελασγικόν, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ηρόδοτος I 56, 2

ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες. εἰ τοίνυν ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικόν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος ἐὸν Πελασγικὸν ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἑλλήνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε.

id. I 57, 3

τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλῶσση μὲν, ἐπεῖτε ἐγένετο, αἰέν τοτε τῇ αὐτῇ διαχρᾶται, ὥς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι· ἀποσχισθὲν μέντοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ ἐὸν ἀσθενές, ἀπὸ μικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὀρμώμενον αὖξεται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων, Πελασγῶν μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν. πρὸς δὴ ὧν ἔμοιγε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον, οὐδαμὰ μέγας αὖξηθῆναι.

Id. I 58

7) Η ακμή των Ιωνικών πόλεων εκφράζεται με μια πολυτέλεια βίου και παρουσίας που αντιτίθεται προς το Δωρικό γυμνό κάλλος και την αμέριμνη λιτότητα μιας ζωής αφιερωμένης στην αιωνιότητα της φυσικής τελειότητας.

Τραγουδά ο επικός ποιητής Ἄσιος για την τρυφή των Σαμίων:

οἳ δ' αὐτως φοίτεσκον ὅπως πλοκάμους κτενίσαιντο

εἰς Ἥρης τέμενος, πεπνυκασμένοι εἵμασι καλοῖς,

χιονέοισι χιτῶσι πέδον χθονὸς εὐρέος εἶχον.

χαῖται δ' ἠιωρεῦντ' ἀνέμῳ χρυσέοις ἐνὶ δεσμοῖς,

χρῦσαι δὲ κορύμβαι ἐπ' αὐτῶν τέτιγγες ὥς.

δαιδαλέας δὲ χλιδῶνας ἄρ' ἀμφὶ βραχίος' ἔσαντες

<... ... >τες ὑπασπίδιον πολεμιστήν.

Ἄσιος Fr. 13 Bernabe = Fr. 13 Kinkel

Cf. Ομηρικός Ὕμνος εἰς Απόλλωνα, νν. 146-155. Και δείτε πρωτίστως τον Θουκυδίδη για την σημασία της αντιπαράθεσης Δωρικής και Ιωνικής περιβολής κατά την ένδυσιν και την έκδυσιν, I 6.

Την συνάρτηση των φαινομένων αυτών Ιωνικής προβολής, την αλληλένδεση των μορφών τους σε μια ουσία χαρακτηριστική του Ιωνικού τρόπου, και την κρίση που αυτή η προβολή προκάλεσε στον Δωρικής πνοής Ελληνικό κόσμο θα μελετήσουμε σε αυτήν την συνάντησή μας, την Παρασκευή το βράδυ, 26 Ιανουαρίου, 8.30 το βράδυ.

Ο θεματικός τίτλος λέει το πρόβλημα:

Ο Αιώνας της Κρίσης

και οι προκλήσεις κατά του Δωρικού «Κόσμου»:

Ιωνικός Τρόπος-Ιωνική Ακμή,

Ιωνική Πλαστική και Αρχιτεκτονική,

Τραγωδία-Κωμωδία, Σοφία-Φιλοσοφία,

Ορφισμός και Διόνυσος, Χρήμα-Οικονομία,

Πλουτοκρατία-Τυραννία

Η προσεχής δεύτερη ομιλία αυτού του Κύκλου θα πραγματοποιηθεί την Παρασκευή 8 Δεκεμβρίου, 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα του Εμπορικού Συλλόγου Σπάρτης, Γκορτσολόγλου 97 (λόγω εκδήλωσης του ΝΠΠΠ Δήμου Σπάρτης στην Αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου στην Βιβλιοθήκη).

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.